

סיפור נגבי בחמש מערכות

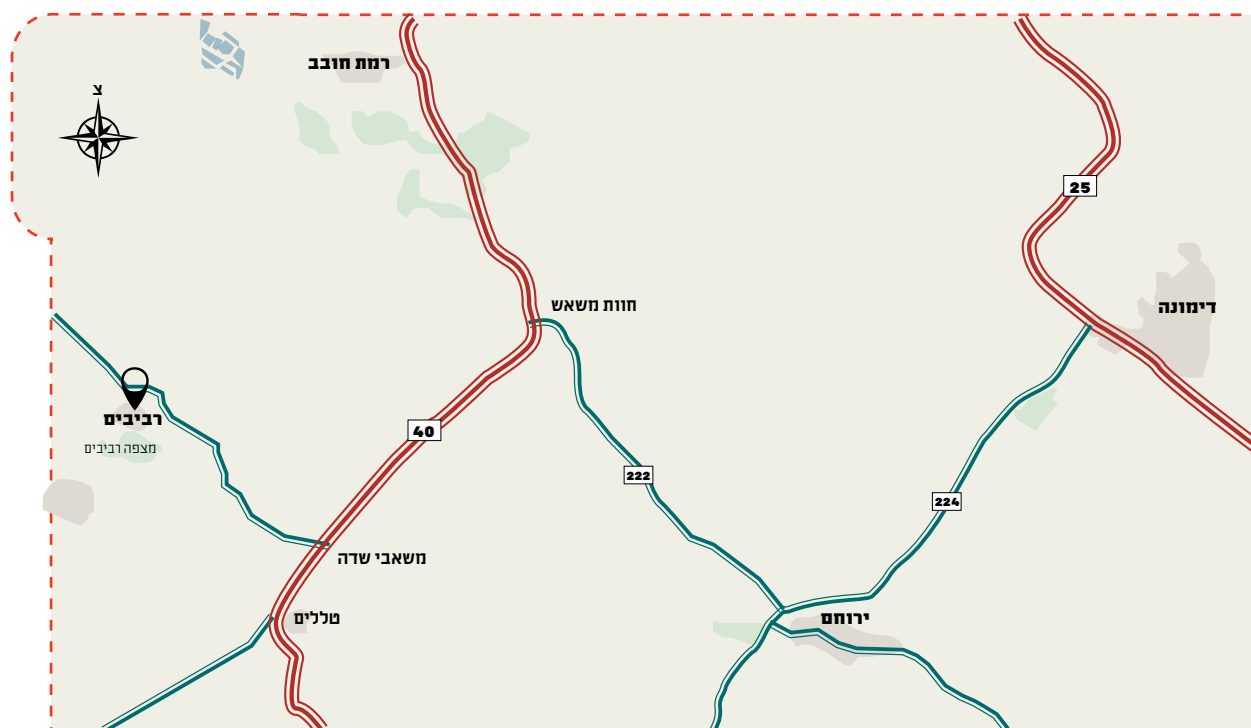
סופר מיתולוגי נתן למקום את שמו, יקים צעירים ועקשנים העניקו לו את דמותו והאקלים הנגבי אתגר אותו מלידתו ועד היום. מוזאון 'מצפה רביבים' שבקיבוץ רביבים מציע למבקרים חוויה היסטורית הכוללת סיפור מרתק ושחזור של מה שהיה במקום לא כל כך מזמן

גלילאו גליליי לא שיער מן הסתם שיום יבוא והוא יוביל חבורת צעירים יהודים מגרמניה למסע שסופו בבור מים נבטי בנגב. סביר גם שמדפיסי קובץ ספרות עברי נידח בגליציה ב־1908 לא סברו שיום אחד ייקשר סיפורם עם מטוס דקוטה דו מנועי בשירות חיל האוויר הישראלי, אבל לשר ההיסטוריה יש חוש הומור נהדר, וכך נתגלגלו כל אלה לקלחת הרפתקאות המרכיבה סיפור בן חמש מערכות על מצפה רביבים.

מלונדון עד לנגב

המערכה הראשונה נפתחת בלונדון בראשית המאה העשרים, כשסופר עברי צעיר ומבטיח בשם יוסף חיים

ברנר ייסד כתב עת ספרותי נחשב בשם 'המעורר'. בין דפי 'המעורר' אפשר היה למצוא את דבורה בארון, מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, הלל צייטלין, יעקב פיכמן, דוד פרישמן ועוד רחובות תל אביביים אחדים. אך המסיבה נגמרה ב־1907, כאשר ברנר עקר ללבוב והמיר את 'המעורר' בקובץ ספרות צנום יותר בשם 'רביבים'. שני גיליונות בלבד של 'רביבים' זכו לראות אור בגליציה, שכן ב־1909 עלה ברנר לארץ ישראל. עוד ארבעה גיליונות פורסמו בארץ לפני שברנר סגר אותו סופית, ואפשר שזכר הקובץ הספרותי הנשכח היה אובד בתהום הנשייה לולא האירועים הגורליים שהתחוללו במערכה השלישית. המערכה השנייה לוקחת אותנו הרחק משם אל

מצפה רביבים משמר את מורשת ההתיישבות הציונית החלוצית בנגב. המצפה כיום
צילום: Stéphanie Gromann

בתוך סערת חול מדברית עמדו יהושע חנקין ומשה סמילנסקי והתמקחו בערבית משובשת עם השייח' סעיד על מחיר חלקה של אדמת לס נכבדה בת לא פחות משלושים אלף דונם

אתו לשולחן, לזכרו של יוסף חיים ברנר (ע"ע) מערכה ראשונה) שנרצח בגיל ארבעים במאורעות תרפ"א. חמש שנים שלמות עברו על קבוצת רביבים המשועממת עד שבסיון תש"ג (1943) יצאה סוף סוף לדרך משאית שעליה הועמסו טרקטור, מחרשה, אקדח מאוזר מוסתה, שלושה חלוצים וקורטוב אופטימיות כדי לתקוע את היתד היהודית הדרומית ביותר בארץ ישראל – נכון לאותה תקופה – בעסלוג' שבנגב (ע"ע מערכה שנייה).

הימים היו ימי הספר הלבן והקמת יישוב חדש לא באה בחשבון, ולפיכך הוצגה הנקודה החדשה בפני הבריטים כתחנה תמימה לניסויים חקלאיים, בדומה למצפה גבולות שהוקם בסביבה כחודש קודם לכן ולבית אשל שהוקם בהמשך. שלושת החלוצים והמאוזר נפנו לסמן את קו הגבול של נחלתם, שהתפרס על פני לא פחות משישים ק"מ, ובינתיים התגלה בלב השטח אוצר בדמות בור מים נבטי יבש שנחצב כולו בסלע. האוצר כלל גם בונס: שער ברזל חלוד אך יציב שהותקן בשנת תרפפ"ו בפתח הבור על ידי חיילי הצבא התורכי. זה, רבותי, היה לביתם הראשון של חברי גרעין רביבים בנגב.

תוך שנה הוקמה גם 'הטירה' – מצודת אבן עם מגדל שמירה וחרכי ירי להגנה מפני כנופיות, ואחריה נבנו בתי מלט חד קומתיים. הניסיונות

פינה נידחת בנגב בראשית 1935. בתוך סערת חול מדברית עמדו אז יהושע חנקין ומשה סמילנסקי והתמקחו בערבית משובשת עם השייח' סעיד על מחיר חלקה של אדמת לס נכבדה בת לא פחות משלושים אלף דונם באזור עסלוג'. התנאים נחתמו במזל טוב, חברת הכשרת היישוב חתמה על הצ'ק וקרן קיימת לישראל שברה את הכוס.

שבועיים אחר כך, בכ"ט באדר ראשון תרצ"ה (4.3.1935), ובלי קשר לאותה עסקת נדל"ן בנגב, עגנה בנמל חיפה האנייה גלילאוו. על סיפונה ניצבו שישים צעירים נרגשים שהגיעו מגרמניה במסגרת עליית הנוער ופניהם לקיבוץ גבעת ברנר שליד רחובות. במשך שנתיים רכשו החברה ידע בסיסי בעברית ובחקלאות, התחמשו בעקרונות הקיבוץ המאוחד והנוער העובד, וגם למדו פרק באומנות אחזקת הרובה. שנת הכשרה נוספת ברעננה שבה נופו פורשים ועוזבים הביאה כמחצית מהקבוצה לשלב הנכסף לקראת הקמת קיבוץ עצמאי, אך בינתיים היה על החברים להעביר את זמן ההמתנה לעלייה לקרקע כפלוגת עבודה בראשון לציון.

המערכה השלישית, הארוכה והמסקרנת מכולן, נפתחת באירוע מכונן שהתרחש בגבעת ברנר בליל הסדר תרצ"ח (1938). באותו לילה היסטורי בחר ברל כצנלסון את השם 'רביבים' לפלוגת העבודה שהסבה

ארזתם לבד?

- ✓ עיריית ראשון לציון זכרה לחברי גרעין רביבים חסד נעורים והנציחה אותם בשני מקומות בעיר: בשכונת רביבים ובתיכון רביבים.
- ✓ גברת אלמונית בשם שרה רחבי הייתה חברת קיבוץ רביבים במשך שנים רבות. אמה גולדה מאיר, האלמונית קצת פחות, נהגה להתארח בקיבוץ בדירה שעמדה לרשותה לצורך כך. עד היום תוכלו למצוא בקיבוץ את 'ארכיון גולדה' המנציח את קשריה עם רביבים. במרחק חמש דקות משם אף הוקם פארק תיירותי על שמה.
- ✓ הצלמת השוודית היהודייה אנה ריבקין-בריק יצרה בשנות החמישים והשישים של המאה העשרים את סדרת ספרי הילדים 'ילדי העולם', ובהם 'נוריקו סאן הילדה מיפן' ו'אלה-קרי הילדה מלפלנד' – פרסמה ב-1966 בשיתוף עם לאה גולדברג את הספר המצולם 'הרפתקה במדבר' שבו כיכבו ילדי קיבוץ רביבים. אחד מהילדים ההם היה שאול רחבי, נכדה של גולדה מאיר.

החתיישים, שחירפו נפשם בנגב, זעמו על הנותרים בראשון לציון שלא באו לעזרתם ואף כינו אותם בוגדים ופחדנים

תיאר חורחה גרסיה גרנדוס, הנציג הגואטמלי, את המצב:

כשחצינו את חולות המדבר הצהובים לא יכולנו לראות שום דבר בעל ערך של ממש באדמה הצחיחה הזאת. הרחק מאתנו שכן מחוז חפצנו שבו היינו עתידים לסעוד את ארוחת הצהריים, הקיבוץ רביבים ... קשה היה להאמין שבני אדם יוכלו לחיות במדבר הזה. החול היה דומה יותר לטיט מאשר לחול ... ממרחקים הופיע לעינינו חוזה מתעה, ולנגד עינינו ניצב כמו נד זרם של מים חיים ותכולים ... היו אלה מים, מים חיים, ברכת המים של הקיבוץ הזה. סמוך לכך הופיעה שורה של בתי מלט בני קומה אחת מוקפים גדרות תיל. במרכז עמד מגדל מים כחומה בצורה. זו הייתה רביבים ... בניגוד חריף למדבר, נפרס לנגד עינינו מרבד ירוק של עשב ושיח. חמישים פסיעות מכאן התחילו גני הירק השופעים אבטיחים, קישואים, עגבניות. טיילנו בין גני רימונים וכרמי זיתים ובין עצי שזיפים, ונחנו בצל הדקלים הצעירים (חורחה גרסיה גרנדוס, 'כך נולדה מדינת ישראל', הוצאת אחיאסף, עמ' 92).

הרושם על חברי הוועדה היה עצום, ומסקנתם החד משמעית הייתה שרק היהודים יהפכו את המדבר לגן פורח. בתכל'ס, צדקו.

להוביל לעסלוג' מים באופן סדיר כשלו, ומקור המים היחיד במקום במשך שנים היה באר דלה שסיפקה בקמצנותה רק מים מלוחים. זקני רביבים סיפרו עוד שנים אחר כך איך התרגלו אליה, עד כי בביקוריהם במקומות אחרים היו מוסיפים מלח למים כדי להרגיש בבית.

אבטיחים חשכנעים

עם הזמן הלכו סביבות רביבים והתמלאו ביישובים, וזכורות לטוב 11 הנקודות שהוקמו בנגב בשלהי 1946. במקביל גם מצאו – או בעיקר המציאו – לעצמם חברי רביבים תעסוקה. הם חצבו קאולין במכתש רמון ואף הקימו מפעל תעשייתי ראשון בנגב בשם 'פארן' לייצור שימורים. במקביל פיתחו שיטה מקורית לניצול מי שיטפונות להשקיית שדות ענק בהצפה. שיטה זו מוכרת בשם 'לימן' (נמל ביוונית), ובעזרתה צמחו להם אבטיחים מרהיבים. יש הטוענים שבזכות האבטיחים נכלל הנגב בשטחה של ישראל בתכנית החלוקה, ומעשה שהיה כך היה: בקיץ תש"ז (1947) הסתובבה בארץ ועדת אונסקו"פ – הוועדה המיוחדת של האו"ם לענייני ארץ ישראל – כדי לבחון האם הערבים והיהודים יכולים בכלל לנהל מדינה בכוחות עצמם. מסע הוועדה לנגב היה נורא: החום היה בלתי נסבל, לא הייתה נפש חיה מסביב והמים אולו. לימים

מודיעין שלום

מה יש לנו כאן? !

מצפה רביבים אתר מורשת

משך הסיור כשעתיים

מומלץ להקדיש שעתיים נוספות לסיור בקיבוץ, בכפר האקולוגי,

בגן העצים המעוצבים ובארכיון גולדה

הכניסה בתשלום. הדרכה לקבוצות בתשלום

פתוח: א'-ה' 8:00-16:00, ו' 8:00-12:00

www.mitzpe-revivim.net, 054-2401165, 08-6562638

איפה ליטון ?

מכון אירוס המדבר

צבי בורנשטיין 108, ירוחם

http://d-irus.co.il, 08-6300900

חאן מרחב עם

052-7563136, 08-6571963

http://chanmerchavam.com

מה לאכול ?

בורגר בר

צבי בורנשטיין 800, ירוחם

פתוח א'-ה' 10:00-23:00

077-7016055

רוקפור בר מסעדה

שדרות הנשיא 54, דימונה

כשר, חלבי

פתוח: א'-ה' 12:00-24:00, שעה אחרי מוצ"ש עד 1:00

עוד באזור ?

צריף בן גוריון שדה בוקר

פתוח א'-ה' 8:30-16:00, ו' 8:30-14:00

הכניסה בתשלום

www.bgh.org.il/info/hut, 08-6592100

פארק ויטמין שיא

בכניסה לירוחם

הפעלות חינוכיות לקבוצות בתשלום

052-7906145, 054-7959237

http://vitamin-c.co.il/he/Page/Show/49

בגידה ועקשנות

המערכה הרביעית כוללת אירועים עצובים במיוחד, ולכן העדינים מבין קוראינו מתבקשים לדלג היישר למערכה החמישית. לקשוחים שנשארו נספר כי חברי רביבים המשיכו ברובם להתגורר בראשון לציון, ורק מדי פעם הגיעו לרביבים ברוטציה. הנסיעה לעסלוג' ארכה שבע שעות מייגעות ברכב לא ממוזג ועברה דרך הערים הערביות החביבות עזה ובאר שבע. לא פלא אפוא שבחלוף הזמן, כשהחבר'ה גדלו, התחתנו וילדו ילדים, הפכה הפינה הנידחת ההיא כנגב להרבה פחות אטרקטיבית ממה שאולי נדמתה להם בהתחלה. רבים מהם גם פקפקו בכוונת המוסדות המיישבים להפוך את המקום אי פעם ליישוב אמיתי. ומן הפח אל הפחת: במלחמת העצמאות השתלט הצבא המצרי על הכביש הראשי מסיני דרך באר שבע לירושלים, ניתק את יישובי הנגב ורביבים הושם במצור. למרבה המזל הגיחה מדי פעם עזרה משמים בדמות מטוסי דקוטה דו מנועיים שתקפו את המצרים ועל הדרך גם סיפקו מזון, לוחמים ותחמושת לנזקקים. אחד ממטוסי הדקוטה האלה התאהב בנוף הקדומים של הנגב, ועד היום תוכלו לראות אותו נהנה ממרחבי הלס בכניסה למוזאון ברביבים. רביבים אמנם לא נפל, אך עשרה מחבריו נהרגו בהתקפות. המתיישבים, שחירפו נפשם כנגב, זעמו על הנותרים בראשון לציון שלא באו לעזרתם ואף כינו אותם בוגדים ופחדנים. הקרע בין חברי הקבוצה הלך וגדל, ובסופו של דבר בתמוז תש"ח (1948), בעיצומה של מלחמת העצמאות, עזבו 16 משפחות וחמישה רווקים את הגרעין בראשון לציון ועברו לקיבוץ אלונים שבצמק יזרעאל. אך סוף טוב הכל טוב. המערכה החמישית, האחרונה והמשמחת בתולדות רביבים, מתחילה באופן אירוני דווקא בשנים הקשות שלאחר המלחמה, שנים שבהן לא שתו ברביבים שמפניה. זאת אומרת, שמפניה אולי הייתה, אבל מים לא. הבאר המלוכה היוותה בעיה בריאותית קשה ורק בתשט"ו (1955) נמתח סוף סוף צינור מים מסודר מבאר שבע לעסלוג'. אבל ותיקי רביבים נאחזו בעקשנות במקום, ובעזרת תגבור של הכשרות נוער הצליחו להפוך לבסוף את הקיבוץ לנווה מדבר פורח. רביבים הוא היום אחד הקיבוצים הגדולים כנגב, ויש בו כמעט 800 תושבים המתפרנסים מתעשייה, מחקלאות ומתיירות. אנו תקווה שממקום מושבו בגן עדן מביט יוסף חיים ברנר במפעל החיים הנהדר הזה והוא מרוצה. ■